

Ylva Krokfors

Sosiaali- ja terveystieteellinen
asiantuntija

Vammaisfoorumi ry

15.2.2022

HE 231/2021 vp

16.2.2022

Vammaisfoorumin lausunto Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihoitolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

Vammaisfoorumi kiittää mahdollisuudesta lausua yllä mainituista lakimuutosehdotuksista.

Esityksen keskeisenä tavoitteena on pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelman kirjausten mukaisesti vahvistaa kotihoidon resursseja ja laatua, kehittää asumisen välimuotoisia ratkaisuja ja palvelujärjestelmää, tehostaa omavalvontaa ja vanhuspalvelujen johtamista sekä ottaa käyttöön teknologisia ratkaisuja iäkkäiden henkilöiden kotiin annettavissa palveluissa. Tavoitteena on myös selkeyttää tehostetun palveluasumisen ja muun palveluasumisen välistä eroa sekä asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarpeisiin vastaavien sosiaalihoitolain palvelujen kokonaisuutta.

Kotiin annettavia palveluja ja asumispalveluja koskevat sosiaalihoitolain säännökset ehdotetaan uudistettavaksi. Koska säännöksiä sovellettaisiin iäkkäiden henkilöiden lisäksi muihinkin asiakasryhmiin, niin on tällä lakiuudistuksella suuri merkitys eri vammaisryhmille, eri elämänvaiheessa oleville henkilöille ja heidän perheilleen ja läheisilleen.

Hallituksen esitys sosiaalihoitolain muuttamisesta

Kotiin annettavien palvelujen kokonaisuuden rakenne ehdotetaan uudistettavaksi siten, että lain nykyinen 19 § jakautuisi kolmeksi pykäläksi. Ehdotetussa 18 a §:ssä säädettäisiin lapsiperheen oikeudesta kotipalveluun, 19 §:ssä säädettäisiin tukipalveluista, jotka erotettaisiin nykyisestä kotipalvelusta omaksi kokonaisuudekseen, ja 19 a §:ssä säädettäisiin kotihoidosta. Kotihoito sisältäisi asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaisen hoidon ja huolenpidon sekä muut pääosin nykyistä kotipalvelua vastaavat elementit (pois lukien tukipalvelut ja lapsiperheen kotipalvelut). Kotihoitoon sisältyisi asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukainen kotisairaanhoido.

Vammaisfoorumi näkee lähtökohtaisesti kannatettavana, että lapsiperheiden kotipalvelun nimi säilyisi, ja se olisi jatkossa oma pykälänsä (18 a §). Tärkeää, että sitä tulee edelleen edellytysten täyttyessä saada subjektiivisena oikeutena.

19a § Kotihoidon olennaisimmaksi tehtäväkokonaisuudeksi on kirjattu kohdaksi 1) hoito ja huolenpito. Vammaisfoorumi yhtyy vanhusasiavaltuutetun ehdotukseen vaikeasti määriteltävän ”huolenpito” -termin korvaamisesta ilmiänsä: ”päivittäisissä toimissa avustaminen”. ”Päivittäiset toimet” on vakiintunut termi, jolle on olemassa erilaisia luotettavia mittareita mm. TOIMIA-tietokannassa.

Kotihoitoa ehdotetaan järjestettäväksi vuorokaudenajasta riippumatta. Vammaisfoorumi näkee ehdotuksen tukevan asiakkaiden itsemääräämisoikeutta ja se on YK:n vammaissopimuksen tavoitteiden mukainen. Vammaisfoorumi kannattaa sosiaalihuoltolakiin suunniteltavaa säännös siitä, että hyvinvointialueen olisi järjestettävä kaikkina vuorokauden aikoina mahdollisuus kotona asumiseen, mikäli se on yksilön tahto ja kotona asuminen voidaan vielä järjestää turvallisesti.

Turva-auttamispalvelu (19b §) on kokonaisuudessaan hyvä uudistus, joka vie palveluita asiakaslähtöisempään suuntaan. Asiakkaan tahtoa asua kotona tulee kunnioittaa, mutta myös sitä, jos hän kokee sen itselleen vaikeana ja turvattomana asumismuotona palveluista huolimatta. Tässä korostuu turva-auttamispalveluiden merkitys, mikäli asiakkaalla olisi riittävää toimintakykyä sen hyödyntämiseen. Vammaisfoorumi näkee, että omaisten ja läheisten kuuleminen on myös tärkeää. Erityisesti muistisairaana kannalta monien eri henkilöiden käynnit päivittäin ovat haasteellisia ja lisäävät turvattomuutta. Tällöin on tärkeää selvittää, mikä olisi parempi vaihtoehto. Valtaosa iäkkäiden turvapalveluasiakkaiden tekemistä hälytyksistä liittyy turvattomuuden tunteeseen ja monella turvapalvelujen käyttäjistä on etenevä muistisairaus.

Vammaisfoorumi näkee, että vaikka turva-auttamispalvelupykälä on saanut hyvää täsmennystä, edelleen jää huoli siitä, ettei kaikilla ole kykyä hälyttää itsenäisesti apua tai henkilön kyky käyttää turvalaitteita voi muuttua hyvinkin nopeasti sairauden edetessä. Edelleen epäselväksi jää, arvioidaanko henkilön kykyä käyttää turvalaitetta säännöllisesti (etenevät sairaudet). Vammaisfoorumi painottaakin, että henkilökunnan riittävä osaaminen ei riitä, vaan sillä tulee olla ymmärrys eri asiakasryhmistä ja heidän avun- ja ohjaamisen tarpeistaan.

Kotihoidon järjestäminen ympärivuorokautisesti voi turvata sitä, että alueella on paremmat mahdollisuudet vastata myös vammaisten ihmisten akuutteihin avun tarpeisiin. On hyvä, että yhteydenottojen vastaanottajilla on koulutuksensa ja työkokemuksensa myötä osaamista toimia näissä tilanteissa. Vammaisfoorumi näkee myös erityisen hyvänä, että pykälässä veloitetaan viipymättä välittämään tieto avun antamisesta asiakkaan omatyöntekijälle ja taholle, jolla on tarvittaessa valmius ottaa välitön vastuu asiakkaan tilanteesta.

Vammaisten henkilöiden päivätoimintaa tukipalveluna

Kun vammaispalvelulain mukainen päivätoiminta on nyt rajoittumassa työikäisiin vaikeammin vammaisiin henkilöihin, ja tämä soveltamisala tulee oletettavasti olemaan myös työelämäosallisuutta edistävillä säännöksillä, niin työiän ylittäneelle vammaiselle henkilölle mielekäs päiväaikainen toiminta tulisi saada sosiaalihuoltolain perusteella tukipalveluita koskevan 19 §:n alle. Tässä tulee huomioida nimenomaisesti myös toimintarajoitteiset ikääntyvät henkilöt. Pykälän perusteluihin tulee kirjata enemmän myös toiminnan sisällöstä ja laadusta. Nyt asiaa on käsitelty vain muutamalla virkkeellä 19 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa. Yhä enemmän alkaa olla ikääntyviä vammaisia henkilöitä, jotka tarvitsisivat tällaista toimintaa, jolloin toiminnassa tulisi huomioida myös heidän erityistarpeensa. Vammaisfoorumi näkee, että toiminnan sisältöä ja laatua tulisi avata paremmin. Palveluiden selkeästi painottuessa kotihoitoon ja omaishoitajien varaan, olisi päivätoiminnan mahdollistaminen ikääntyville oleellinen osa myös omaishoitajien jaksamisen tukemista.

Vammaisfoorumi kannattaa, että erilaiset asumisen muodot on eroteltu omiin pykäliinsä. Pykälien perusteluissa tuodaan varsin hyvin esiin asumisen vaihtoehtojen eroja. Lakiin lisättäisiin myös uudet säännökset kotikäyntien suunnittelusta ja kotihoidon toteuttamisesta (46 b §) sekä kotihoidon henkilöstön riittävyyden turvaamisesta (49 b §).

Teknologian hyödyntäminen kotihoidossa

Lakiin on ajateltu lisättävä 46 b § teknologian käytöstä kotihoidossa. Vammaisfoorumi näkee, että teknologian hyödyntäminen kotihoidossa, esimerkiksi mukana kannettava päätelaite, soveltuu työntekijän kirjaamisvälineeksi ja joillekin kotihoidon asiakkaille etäkäyntien tuottamiseen. Esimerkiksi autismikirjon asiakkaille osittaiset etäkäynnit voivat olla soveltuvia. Lakiehdotuksessa mainitaan esimerkiksi lääkerobotti, joka muistuttaa asiakasta lääkkeen otosta, annostelee lääkkeen oikeana annoksena ja tekee ilmoituksen henkilökunnalle, mikäli lääkettä ei ole otettu. Vammaisfoorumi muistuttaa, että teknologian että internetyhteyksien toimivuus, että niiden kautta palveluita saavan asiakkaan kyky käyttää laitetta ja

ymmärtää sekä noudattaa sen kautta saatuja ohjeita pitää tarkistaa säännönmukaisesti ja/tai, jos asiakkaan toiminta ja/tai ymmärryskyky vaikuttaa huonontuneen. Meitä huolestuttaa, että miltä osin etäkäynneillä korvataan syrjäseutujen henkilökohtaiset käynnit? Vammaisfoorumi muistuttaakin, että syrjäseuduilla internetyhteys on edelleen erittäin epävakaa ja usein toimimaton, esimerkiksi jo Rovaniemellä kylissä sekä mm. Enontekiö/Inarin syrjäkylillä täysin toimimaton. Raja-alueilla asuttaessa internet-yhteydet voivat herkästi ”mennä” myös ruotsin/norjan verkkoon, jolloin työntekijöiden vastuu edelleen korostuu laitteiden ja yhteyksien toimivuuden valvonnassa. Nämä mahdolliset ongelmat lisäävät etäpalvelun epävarmuutta ja turvallisuusriskiä asiakkaalle. Lapin alueella on vuosien kokemusta sosiaalityön ja terveydenhuollon etäpalveluista. Tätä osaamista tulisi hyödyntää kotihoidon etäkäyntien sujuvaa toimintaa suunniteltaessa. Eri tavalla vammaisten ihmisten etäpalveluiden toimivuudessa korostuvat myös laitteiden saavutettavuus ja helppokäyttöisyys.

Teknologian käytöllä kotihoidossa ei pääsääntöisesti saisi korvata kotikäyntejä, joissa määritellyn käynnin tarkoituksen lisäksi tapaamisella on myös paljon sosiaalista merkitystä: Inhimillistä kohtaamista, johon sisältyy myös hoidon muodossa fyysistä koskettamista, ei voida korvata etäyhteydellä.

Dosentti Elisa Tiilikainen kirjoittaa kotihoidon nykyarjesta: ”Kotihoidon työntekijöiden käynnit yksittäisen ikäihmisen luona ovat lyhentyneet. 15 minuutin käyntejä voi olla yhden päivän aikana jopa yli 20 eri asiakkaan kotiin. Työntekijöillä on siis kova kiire ja vähäinen mahdollisuus vaikuttaa oman työnsä sisältöön.”

49b§, jossa kotihoidon henkilöstön riittävyttä esitetään tehostettavan kotihoidon käyntien tarkemmalla suunnittelulla, vaikuttaa hämmäntävältä: miten hoitotoimenpiteiden nopeaan suorittamiseen perustuvia kotikäyntejä voitaisiin suunnittelun avulla vielä nykyisestä tehostaa, kun nykyisin jo lyhimmat käynnit ovat kestoltaan 5-10 min? Esitetyt keinot vaikuttavat sellaisilta, jotka ainakin suuremmissa kotihoidon yksiköissä ovat jo käytössä. Inhimillisiä tekijöitä, jotka voivat muuttaa tarkoin suunniteltua kotihoidon aikataulutusta, on vaikea etukäteen ennakoida. Yöaikaisen kotihoidon toteutumisen onnistuminen saattaa osaltaan vähentää painetta erityisesti aamu- ja iltakotihoidosta. Toivottavasti se myös mahdollistaisi asiakkaille suuremman itsemääräämisoikeuden mennä nukkumaan ja herätä oman vuorokausirytmensä mukaan.

Vammaisfoorumi esittää huolensa ammattitaitoisen kotihoidon henkilöstön riittävydestä vaikkakin erikseen olisi säädetty kotikäyntien suunnittelusta ja muista toimenpiteistä (jotka jäävät lakiesityksessä epämääräisiksi). Inhimillinen kasvokkainen kohtaaminen ei voi vaihtua asiakkaan ohjaamiseen ja katsomiseen ruudulta. Tältä osin on esitystä siitä, että lakiin kirjattaisiin velvoite toimintayksikön johtajan sekä sen henkilöstöpolitiikasta vastaavan toimijan velvollisuudesta huolehtia henkilöstön riittävyden turvaamisesta, on perusteltu.

Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että kotihoidon omavalvontaa toteutetaan toimintayksikön päivittäisessä toiminnassa, ja siihen sisällytetään henkilöstön riittävyyden tiivis seuranta. Tässä tulee painoarvoa antaa niin asiakkaiden kuin henkilöstön antamalle palautteelle.

Eri asumispalvelumuodot

Vammaisfoorumi näkee asumispalvelumuotojen selkeyttäminen erittäin tärkeänä: millaisissa tilanteissa kukin asumismuoto on asiakkaalle sopivin vaihtoehtoja ja mitä palveluita ko. asumismuotoon kuuluu? Tulee varmistaa, että samat asumisen muodot ovat saatavilla kaikilla hyvinvointialueilla yksilöllisten tarpeiden mukaan. Asumispalveluiden osalta tulee olla riittävän selkeät säädökset myös asiakasmaksulaissa: millä perusteella maksu määräytyy ja missä laajuudessa ko. maksua vastaan palvelu kuuluu.

Muistutamme, että on myös otettava huomioon, että jos asiakas haluaa muuttaa avuntarpeensa muuttuessa tai muutoin, tulisi tämän olla mahdollista. YK:n vammaissopimuksen 19 artiklassa todetaan, että vammaisella ihmisellä tulisi olla yhdenvertainen mahdollisuus valita asuinpaikkansa ja se, missä ja kenen kanssa asuu.

21§ Tilapäisestä asumisesta henkilölle, joka erityisestä syystä tarvitsee asumisensa järjestämisessä hyvinvointialueen lyhytaikaista, kiireellistä apua, tulisi määritellä tarkemmin. Vammaisfoorumi näkee nykyisessä määrittelyssä vaaran sille, että esimerkiksi vaikeissa omaishoitotilanteissa kotona-asumista pitkitetään yli inhimillisten ja turvallisten rajojen järjestämällä aina välillä tilapäistä asumista.

Vammaisfoorumi näkee hyvänä, että kotihoidon muutoksin tuetaan omaishoitajien työtä. Lisäksi nähdään erittäin hyvänä lisäyksenä mahdollisuus siihen, että omaishoidon tuki olisi mahdollista myös yhteisöllisessä asumisessa. Tämä ei saisi kuitenkaan vaikuttaa asumisyksikön henkilöstöresurssia vähentävästi. Esimerkiksi tietty uusi tukimuoto asumisessa ei saa leikata omaishoitajan tukea vaan tilannetta on arvioitava kokonaisuutena.

21 b § Yhteisöllinen asuminen

Vammaisfoorumi pitää erinomaisena, että lakiehdotuksessa on mukana myös yhteisöllinen asuminen. On hienoa, että uudistettu laki tunnustaisi myös mahdollisuuden järjestää omaishoitoa yhteisöllisen asumisen asiakkaalle. Se voisi osaltaan tuoda helpotusta kotihoidon henkilöstön riittävyyteen. Samalla on kuitenkin

pidettävä huolta, että erilaiset tukipalvelut eivät vaativissa omaishoitotilanteissa kohtuuttomasti leikkaa omaishoidon tukea. Samoin on säännöllisesti seurattava omaishoidon toteutumista, omaishoidettavan ja omaishoitajan jaksamista.

Ympäri vuorokautinen palveluasuminen 21 c §

Vammaisfoorumi kiittää, että sen elokuussa 2021 esittämässä lausunnossa ehdottamat määrittelyt ympärivuorokautisesta palveluasumispaikasta yhteisöllistä toimintaa tarjoavana, esteettömänä ja turvallisena, on otettu mukaan ympärivuorokautisen palveluasumisen määrittelyyn. Pykälämuotoilu on kattava, selkeä ja Vammaisfoorumi kannattaa sitä.

Haluamme tuoda esille, että mikäli kotiin vietävät palvelut eivät vastaa asiakkaan tarpeisiin, pysyvän ympärivuorokautisen palveluasumisen päätöksen sijaan asiakkaan kotona-asumista ei tulisi voida pitkittää myöntämällä vain lyhytaikaista ympärivuorokautista palveluasumista. Erityisesti muistisairaiden henkilöiden toimintakyky jatkuvien paikanvaihdojen vuoksi heikkenee entisestään.

Omavalvonta

Vammaisfoorumi näkee, että hyvinvointialueiden ja yksityisten palveluntuottajien omavalvonnan merkitys tulee kasvamaan valvontaviranomaisen työmäärän lisääntyessä. Näemme tärkeänä, että niin julkisen kuin yksityisen sektorin palveluntuottajilla on riittävät valmiudet omavalvonnan tarkoituksenmukaiseen, palveluja kehittäviin ja asiakasturvallisuutta vahvistaviin toimiin.

Kotikäyntien suunnittelu ja kotihoidon toteuttaminen 46 b §

Vammaisfoorumi yhtyy vanhusasiavaltuutetun näkemykseen siitä, että teknologian apuna käyttämiseen liittyy ennakkoimattomien riskien mahdollisuus, kuten laitteen rikkoutuminen tai verkkoyhteyden toimimattomuus ja näihin häiriötilanteisiin varautumisesta tehtäisiin lakiin kirjaus (19a § ja 46 §), joka velvoittaisi palvelujen järjestämisvastuussa olevaa ja palvelujen toteuttajaa tekemään häiriötilanteissa toimimissuunnitelman. Kannatamme myös vanhusasiavaltuutetun näkemystä siitä, että etäyhteyksin toteuttavasta kotihoidosta 46 § kirjattaisiin myös, että näistä ei saa koitua asiakkaalle lisäkuluja.

Lääkehoito

Vammaisfoorumi näkee tärkeäksi lääkehoidon koulutuksen laajentamista iäkkäiden henkilöiden kotihoitoon ympärivuorokautisen hoidon ohella. Tässä yhteydessä olisi kuitenkin tarkennettava, mikä koulutus on riittävä.

Esityksen toimeenpanoon liittyviä näkemyksiä

Henkilöstömitoituksiin ja palvelujen saatavuuteen liittyvä sääntely on tarpeellista. Haasteena on ammattitaitoisen työvoiman saatavuus koko sosiaali- ja terveydenhuollossa, mutta erityisesti ikääntyneiden ja vammaisten ihmisten tarpeisiin liittyvissä palveluissa. Tämä aiheuttaa uhkan yksilöllisten tarpeiden mukaisten palvelujen saannille. Työvoiman saatavuudella on tällä hetkellä suoria vaikutuksia vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Vammaisfoorumi näkee, että iäkkäiden ihmisten päivätoiminnassa ja vammaisten ihmisten päivätoiminnassa voisi sosiaali- ja terveydenhoitoalan koulutuksen saaneiden lisäksi työskennellä myös muille aloille koulutettuja, kuten yhteisöpedagogeja tai kasvatustieteen ammattilaisia. Hoiva-avustajia ja kulttuurin tuottajia voitaisiin hyödyntää asiakkaiden kanssa sosiaalisissa kanssakäymisissä ja kulttuuritoiminnassa. He voisivat osaltaan tukea sosiaalisessa kanssakäymisessä, virike- ja kulttuuritoiminnassa. Tämä vapauttaisi osan lähihoitajien työpanoksen kotihoitoon.

Vammaisten ihmisten kohdalla ikääntymiseen ja vammaisuuteen liittyy palvelujen osalta tulkintaepävarmuutta ja eriarvoisuutta. Asumisen vaihtoehtojen puute aiheuttaa myös ongelmia. Tarpeiden mukaisuus ei toteudu käytännössä, jos tosiasiallista valinnanvapautta ei ole.

Vammaisvaikutusten arviointia ei ole tehty

Lakiehdotuksen luvussa 4 on arvioitu ehdotuksia ja niiden vaikutuksia. Siellä ei edelleenkään ole arvioitu muutosten vaikutuksia vammaisiin ihmisiin. Vammaisfoorumi piti tätä puutteena ja esitti, että vammaisvaikutusten arviointi tehtäisiin ennen lakiesityksen jättämistä. Vammaisfoorumi on eduskunnan tarkastusvaliokunnan asiantuntijakuulemiseen 24.3.2021 jättämässään kirjallisessa asiantuntijalausunnossa tuonut esiin vammaisvaikutusten arvioinnin tarpeen.

Kirjallisessa asiantuntijalausunnossa Vammaisfoorumi totesi, että vammaisvaikutusten arvioinnista tulee saada normaalimenettely siten, että se tehtäisiin aina ja vähintään silloin, kun lailla on havaittavissa merkityksellisiä vaikutuksia vammaisten ihmisten oikeustilaan.

Yksityiskohtana Vammaisfoorumi toteaa, että vammaisvaikutusten arviointi olisi tässä yhteydessä ollut tärkeää myös siksi, että hengityshalvausstatuksen omaavien asemaa ja palvelujen järjestämisen tapaa ollaan muuttamassa tavalla, joka jo lähtökohtaisesti vaikuttaa sekä heidän taloudelliseen asemaansa että palvelujen organisoimiseen.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista annetun lain muuttamisesta

Palvelusuunnitelma 16 §

Palvelusuunnitelma tulee laatia riittävän yksityiskohtaisesti, jotta asiakkaan oikeus tarvitsemiinsa palveluihin tulee turvatuksi. Palvelusuunnitelman yhteydessä pidämme tärkeänä huomioida Perustuslain 10 § säädettävässä oikeudessa yksityiselämän suojaan mm. teknologisten ratkaisujen osalta esim. etäyhteydet. Pidämme tärkeänä hallituksen esitykseen sisältyvää kirjausta siitä, että yksityisyyden suojan näkökulmasta laitteiston kautta tapahtuvaa seurantaa on syytä rajata niin, ettei asiakkaan toimintoja voida seurata enempää kuin hänen hoidon- ja huolenpidon tarpeensa välttämättä edellyttää. Iäkkäiden ihmisten apuvälinetarpeet olisi tärkeä lisätä palvelusuunnitelmassa kartoitettaviin asioihin mm. liikkumisen apuväline, kuulolaite.

Omatyöntekijä 17 §

Ikääntyneiden ihmisten kohdalla on tärkeää varmistaa, että he tietävät missä heidän palveluihinsa vaikutetaan ja niistä päätetään. Tästä syystä Vammaisfoorumi pitää erityisen perusteltuna, että laissa ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista täsmennettäisiin ikääntyneelle henkilölle sosiaalihuoltolain mukaisesti nimetyn omatyöntekijän nimeämistä sekä tehtäviä. Palvelutarpeen arviointi ja seuranta korostuvat, koska iäkkäillä ihmisillä toimintakyvyn muutokset voivat olla äkillisiäkin ja palveluilla tulee olla valmius nopeasti vastata näihin muuttuviin tilanteisiin.

Päätöksenteko palveluista

Näin sosiaalihuollon asiakkaiden palveluprosessin (vireille tulo, palvelutarpeen arviointi, asiakassuunnitelma, päätöksenteko, tukien ja palvelujen toteutus) jatkumolla vastuut asettuvat kokonaisuudessaan selkeästi sosiaalihuollon laillistetuille ammattihenkilöille, joilla on tehtäviin vaadittava koulutus ja osaaminen ja joihin kohdistuu myös sosiaalihuollon ammattihenkilölain mukainen valvonta.

Vammaisfoorumi pitää osittaisena parannuksena lakiesitykseen sitä, että päätös olisi toimeenpantava pääsääntöisesti kolmen kuukauden sisällä asian vireille tulosta. Tältä osin kuitenkin hyvinvointialueita on syytä ohjata viivytyksettömään päätöksen tekoon, koska kyse on ikääntyneiden ihmisten peruspalveluista, joilla on suoraan vaikutus heidän hyvinvointiinsa ja arjessa toimimiseensa. Tässä yhdymme vanhusasiavaltuutetun näkemykseen siitä, että kolme kuukautta on iäkkäälle henkilölle liian pitkä aika odottaa palveluita erityisesti, kun tuen ja avun tarve on ympärivuorokautista ja jatkuvaa. Samoin se on pitkä aika odottaa kotihoitoa palveluja, päivätoimintaa ja lyhytaikaista hoivajaksoa.

Vanhusasiavaltuutettu kirjoittaa jo ensimmäisten työviikkojensa aikana saaneensa lukuisia yhteydenottoja omaisilta, jotka kertovat viikkoja kestävästä odotusajasta ja turvattomuudesta, kun ympärivuorokautisen hoidon paikkaa ei järjesty, vaikka tarve siihen on todettu. Kotihoito on tuolloin riittämätön keino vastata iäkkään asiakkaan tarpeisiin. Tällainen tilanne on toisinaan johtanut siihen, että henkilö on päättänyt päivystykseen ja sairaalaan odottamaan sosiaalihuollon hoivapaikkaa. Mikäli kolmen kuukauden kirjaus jää lakiin, riskinä on, että siitä tulee tavanomainen käytäntö. Vammaisfoorumi yhtyy vanhusasiamiehen ehdotukseen siitä, että kolmen kuukauden enimmäismääräaika muutettaisiin kuukaudeksi ja kirjausta siitä, että palvelut tulee saada ilman aiheetonta viivytystä

Hallituksen esitys: laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta

7 c § (Pitkäaikaisen ympärivuorokautisen palveluasumisen, pitkäaikaisen perhehoidon ja pitkäaikaisen laitoshoidon maksu) Vammaisfoorumi pitää esitettyä pitkäaikaisen ympärivuorokautisen palveluasumisen ja pitkäaikaisen perhehoidon asiakkaalle ehdotettuja käyttövaroja: vähintään 164 euroa kuukaudessa ja pitkäaikaisen laitoshoidon asiakkaalle vähintään 110 euroa kuukaudessa erittäin pieninä. Kyseessä ovat kuitenkin monisairaant henkilöt, jotka eivät tuolla rahalla mitenkään saa kustannettua itselleen esim. erikoisjalkineita, ulkovaatteita jne.

Vammaisfoorumi yhtyy vanhusasiavaltuutetun ja SOSTE ry:n näkemyksiin siitä, että käyttövara nostettaisiin sekä perhehoidon-, että pitkäaikaisen laitoshoidon asiakkaille 250 euroon kuukaudessa.

lääkäiden ihmisten palvelut on pilkottu ja hinnoiteltu moneksi erilliseksi osaksi. Palveluiden maksut ja niiden perusteet on asiakasmaksulaissa vaikea hahmottaa. Vammaisfoorumi näkee, että asiakasmaksulaki olisikin jatkossa syytä ottaa kokonaisuudistuksen piiriin, eikä niin kuin nyt, että tehdään vuosittain pieniä erillisiä muutoksia.

Vammaisten henkilöiden oikeus saada erityislakien mukaisia palveluja

Vammaisfoorumi pitää erityisen tärkeänä kirjausta siitä, ettei lakiesitys muuta ikääntyvien ihmisten oikeutta saada erityislainsäädännön perusteella annettavia palveluja, jos kriteerit niiden saamiseen täyttyvät. Näin turvataan vammaisten henkilöiden oikeus saada vamman vuoksi yksilöllisiin tarpeisiin vastaavien erityislakien mukaisia palveluja huomioiden erityislakien perusteella myönnettyjen asumispalvelujen järjestämistapaa tai palvelujen maksuttomuus. Tässä yhteydessä viittamme YK:n vammaissopimuksen artiklan 1 (Tarkoitus) mukaan "vammaiisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Yhteistyö vanhuspalvelujen ja vammaispalvelujen välillä: esimerkkinä kehitysvammaiset tai autismitkirjon henkilöt

Yhä useammat vammaiset henkilöt ovat myös ikäihmisiä, ja heillä voi olla monialaisia tuen tarpeita, esimerkiksi sekä vanhuspalvelujen että vammaispalvelujen tarvetta. Yhteistyö näiden kesken on olennaista, samoin se, että asiakkaan tuen tarpeisiin vastaamisessa pitää huomioida asiakkaan etu ja palvelujen jatkuvuus esim. silloin, kun kehitysvammainen tai autismitkirjon henkilö ikääntyy asuessaan asumispalveluiden avulla. Asuminen pysyvässä kodissa elämän loppuun tulee olla mahdollista. Pulmatilanteena näyttäytyy myös se, kun lievemmin kehitysvammainen tai autismitkirjon ihminen on pärjännyt itsenäisesti tai perheen tuella, mutta iän myötä avun tarve lisääntyy aikaisemmin, kuin mitä yleensä ihmisillä ikääntyessä. Näissä tilanteissa avun saannissa on vaikeuksia: vanhuspalveluja ei vielä saa iän vuoksi, vaikka niistä voisi olla apua. Vammaispalvelut taas katsovat, että tarve ei johdu vammasta vaan ikääntymiseen liittyvistä muutoksista. Aikuissosiaalityö taas ei tarjoa sellaista tukea, josta olisi hyötyä.

lievä tai keskivaikea kehitysvamma tai autismikirjon diagnoosi voi ”löytyä” tai sen voi saada aikuisiälläkin vaikkapa työkyvyttömyyselvittelyn yhteydessä jopa 50-vuotiaanakin. Myös niissä tilanteissa voi olla vaikea tai mahdoton päästä vammaispalveluiden tai yleensä palvelujen piiriin tuolla samalla ”olet pärjännyt tähänkin asti ilman tukea”, vaikka tuki olisi olosuhteiden pakosta saatu vain läheisiltä tai tosiasiaa ei ole pärjätty, mutta siihen ei ole kiinnitetty huomiota.

Vammaisfoorumi haluaa korostaa läkkäiden ja vammaisten henkilöiden hoidon sekä päivittäisten toimien sujumisen varmistamisen. Pidämme tärkeänä, että ihmiset saavat tarvitsemansa yksilölliset palvelut sen lain mukaisesti, kuin ne hänelle kuuluvat.

Myös taloudellisia resursseja on lisättävä vanhuspalveluihin

Kotihoidon asiakasmäärä ja kotihoidon tekemien käyntien määrä on kasvanut viime vuosina (Kotihoidon tietokantaraportti, THL). Kasvun oletetaan jatkuvan nopeana myös tulevina vuosina vanhusväestön määrän noustessa. Vanhuspalvelujen tila -seurannoissa on havaittu, että kotihoidon henkilöstömäärä on viime vuosina tasaisesti kasvanut, mutta toukokuussa 2021 kasvu oli pysähtynyt. (Kehusmaa, Alastalo 2021).

Vanhuspalvelujen tarve tulee Suomessa kasvamaan väestön ikääntyessä. Ensin kasvaa tarve kotiin saatavissa palveluissa. Kotihoito teki vuonna 2021 yli 40 miljoonaa käyntiä asiakkaiden luona, keskimäärin n. 115 000 käyntiä päivässä (THL kotihoidon tietokantaraportti). Asiakas- ja käyntimäärien kasvu edellyttää henkilöstön lisäämistä palveluihin pysyvästi.

Vammaisfoorumi näkee, että Suomi ei selviä hoitovelastaan, mikäli iäkkäiden ihmisten hoidon yhteydessä ei nykyisten lakiehdotusten kehittämis-, tehostamis- ja teknologian käytön lisäämisen lisäksi oteta käyttöön myös taloudellisten resurssien lisäämistä. Esimerkiksi yhteiskuntapolitiikan professori Teppo Kröger, joka johtaa Jyväskylän yliopiston Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikköä, toteaa, että Suomen vanhushuolto on elänyt pitkään selvän alirahoituksen järjestelmässä: ”Jos ei ole rahaa, ei ole tekijöitä, ja jos ei ole tekijöitä, ei ole palveluja”.

Helsingissä 14.2.2022

Sari Kokko, puheenjohtaja

Lisätietoja: Ylva Krokfors, sosiaali- ja terveyspoliittinen asiantuntija, Invalidiliitto ry

(ylva.krokfors@invalidiliitto.fi)

Lähteitä:

Kehusmaa S, Alastalo H : Vanhuspalvelujen työvoimapula kärjistyy kotihoidossa – neljännes yksiköistä tekee joka viikko töitä riittämättömällä henkilöstöllä ja ylityöt ovat yleisiä. Tutkimuksesta tiiviisti 4/2022. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Kehusmaa S, Alastalo H: (2021) Laki muuttui – Lähi- ja sairaanhoitajien määrä ei vielä ole noussut vanhuspalveluissa. Tutkimuksesta tiiviisti 47/2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Tiilikainen , E. 11.2. 2022: "Vanhoja ihmisiä ei saa hylätä koteihinsa" – Suomessa painotetaan kotihoitoa, mutta siihen suunnatut resurssit ovat aivan liian pienet (https://www.mustread.fi/artikkelit/vanhoja-ihmisia-ei-saa-hylata-koteihinsa-suomessa-painotetaan-kotihoitoa-mutta-siihen-suunnatut-resurssit-ovat-aivan-liian-pienet/?utm_medium=internal&utm_source=ft)

Topo, P: <https://vanhusasia.fi/-/lausunto-hallituksen-esityksesta-laeiksi-sosiaalihoitolain-ja-ikaantyneen-vaeston-toimintakyvyn-tukemisesta-seka-iakkaiden-sosiaali-ja-terveyspalveluista-annetun-lain-muuttamisesta>

Huippututkija: miljardi euroa lisää vuodessa nostaisi Suomen vanhushuollon pohjoismaiselle keskitasolle. Ikäihmisten hoivan resurssivaje on ollut tiedossa jo pitkään. <https://yle.fi/uutiset/3-10618988>